

Srečanje mladih raziskovalcev Slovenije
56. srečanje

ZAPUŠČINA JOSIPA HUTTERJA

Raziskovalno področje:
ZGODOVINA ALI UMETNOSTNA ZGODOVINA

Raziskovalna naloga

Ime in priimek avtorja: Klara Beton
Ime in priimek mentorja: Tamara Mithans, prof.
II. gimnazija Maribor

Maribor, 2022

POVZETEK

V svoji raziskovalni nalogi bom predstavila življenje mariborskega filantropa in industrialca Josipa Hutterja. S pomočjo gradiva iz Pokrajinskega arhiva Maribor bom predstavila razvoj Hutterjeve tekstilne tovarne, ustanovitev njegovega podjetja ... Posebej se bom dotaknila obdobja nacionalizacije in obsodbe Hutterja, njegove žene in poslovnega partnerja ob koncu druge svetovne vojne. Predstavila bom še obdobje denacionalizacije oziroma primer denacionalizacije Hutter bloka. Na kratko bom povzela še dinamiko v gospodinjstvu Hutterjeve družine in njegovo delavsko kolonijo. Za konec bom v časnikih poskusila najti kakšen članek, ki predstavlja javno mnenje o Josipu Hutterju iz obdobja po vojni in le-tega s sodobno literaturo primerjala.

Ključne besede: Josip Hutter, Hutter in drug, nacionalizacija

ABSTRACT

In my research paper, I will present the life of the Maribor philanthropist and industrialist Josip Hutter. With the help of material from the Regional archives Maribor, I will present the development of Hutter's textile factory, the establishment of his company ... I will especially touch upon the period of nationalization and condemnation of Josip Hutter, his wife and business partner at the end of World War II. I will also present the period of denationalization, especially the case of denationalization of the Hutter block. I will briefly summarize the dynamics in the household of the Hutter family and his labor colony. Finally, I will try to find an article in the newspapers that presents the public opinion on Josip Hutter from the period after World War II and compare it with modern literature.

Key words: Josip Hutter, Hutter in drug, nationalization

KAZALO VSEBINE

<i>UVOD</i>	1
<i>METODOLOGIJA DELA</i>	2
<i>HIPOTEZE</i>	4
<i>ŽIVLJENJE JOSIPA HUTTERJA</i>	5
<i>ODNOS DO DELA IN RAZMERE DOMA</i>	7
<i>JOSIP HUTTER IN DRUG - PODJETJE</i>	12
<i>HUTTERJEVA TOVARNA</i>	16
<i>HUTTERJEVO POSLOVANJE IZVEN SLOVENSKEGA OZEMLJA</i>	21
<i>OBDOBJE NACIONALIZACIJE</i>	22
<i>OBSODBA SOLASTNIKOV TVORNICE HUTTER IN DRUG</i>	23
<i>JAVNO MNENJE</i>	27
<i>VOJNA ODŠKODNINA</i>	31
<i>HUTTERJEVA DELAVSKA KOLONIJA NA POBREŽJU</i>	33
<i>DENACIONALIZACIJA</i>	35
<i>UGOTOVITVE IN HIPOTEZE</i>	37
<i>ZAKLJUČEK</i>	39
<i>DRUŽBENA ODGOVORNOST</i>	41
<i>SEZNAM VIROV</i>	42

KAZALO SLIK

Slika 1: Josip Hutter	5
Slika 2: Hutter s svojo ženo Elizabeto	7
Slika 3: Hutter pred vrati svojega vikenda	8
Slika 4: Hutter s sinom Julijanom	9
Slika 5: Hutterjeva vila	10
Slika 6: Podpis Josipa Hutterja	13
Slika 7: Oznaka tekstilnega vzorca iz Hutterjevega kataloga	15
Slika 8: Vhod v Hutterjevo tovarno	16
Slika 9: Prostori v Hutterjevi tovarni	17
Slika 10: Pogled na dvorišče Hutterjeve tovarne	18
Slika 11: Za stroji v tovarni	19
Slika 12: Hutterjeva tekstilna tovarna na levem nabrežju Drave v tridesetih letih	20
Slika 13: Proslavljanje končane gradnje Hutterjeve kolonije	33
Slika 14: Skica Hutterjevega bloka	36

ZAHVALA

Najprej bi se rada zahvalila svoji mentorici, ki je spremljala moj proces in me v obdobju pisanja usmerjala. Zahvaljujem se vsem, ki so me doma podpirali in mi pomagali pri določenih tehničnih težavah. Zahvalila bi se še Jerneji Ferlež, preko katere sem sploh prišla v stik z Josipom Hutterjem, ki mi je dala idejo za temo raziskovanja.

UVOD

Maribor je bilo nekoč izredno gospodarsko močno mesto, s tem pa je bila zelo razvita tudi tekstilna industrija. Ko omenimo le-to pa ne smemo izpustiti imena Josip Hutter, ki je med dvema svetovnjima vojnama (natančneje v 30-ih in 40-ih) v Mariboru vodil eno večjih tekstilnih tovarn v takratni Jugoslaviji. Josip Hutter je veljal za moža z izjemno razvito podjetniško žilico, hkrati pa je bil znan po visoki stopnji socialne odgovornosti do ljudi. Velja za izrazit primer družbeno odgovornega podjetnika; nekateri danes trdijo, da je njegovo vodenje podjetja ustrezalo standardom, na primer ISO 26000¹. Spomini o tovarnarju in filantropu, ki so se prenesli na mlajše generacije, Hutterja predstavljajo v pozitivni luči, nekateri pa vseeno menijo, da je bil le-ta hladen 'špekulant', ki mu je bilo mar samo za dobiček. Danes se mnenja o Hutterju še vedno razlikujejo. Vseeno pa v literaturi prevladuje mnenje, ki Hutterja predstavlja kot dober zgled tudi današnji generaciji podjetnikov. Hutterjeva zapuščina je bila leta 1993 tudi denacionalizirana.

¹ ISO 26000 zagotavlja smernice, ki pomagajo razjasniti, kaj je družbena odgovornost, podjetjem in organizacijam pa pomaga prenesti načela v učinkovita dejanja. Zraven tega deli najboljše prakse v zvezi z družbeno odgovornostjo po vsem svetu. Namenjena je vsem vrstam organizacij, ne glede na njihovo dejavnost, velikost ali lokacijo. Standard je bil uveden leta 2010, v razvoju le-tega pa so sodelovali predstavniki vlad, nevladnih organizacij, industrije, potrošniških skupin in delovnih organizacij po vsem svetu, kar pomeni da predstavlja nekakšen mednarodni konsenz. (International Organization for Standardization, 2022)

METODOLOGIJA DELA

S svojo raziskovalno nalogo sem želela podrobneje spoznati Josipa Hutterja. Zavedala sem se, da vseh področij njegovega življenja ne bom mogla raziskati, zato sem se pred začetkom raziskovanja posvetovala z Jernejo Ferlež, ki je napisala knjigo o industrialcu. Povprašala sem jo, katera področja iz Hutterjevega življenja še mogoče niso tako podrobno opisana in raziskana. Usmerila me je predvsem v obdobje nacionalizacije in v njegovo tovarno, saj je leta trenutno zanimiva z vidika namena revitalizacije tega dela mesta. Z raziskovalno nalogo pa sem se želela, zraven samega raziskovanja omenjene vsebine, naučiti tudi nove tehnike raziskovanja. Tako sem se odločila, da se bom letos lotila raziskovanja z arhivskim gradivom.

Po prebiranju literature, ki je bila do sedaj napisana glede Josipa Huttra, sem se obrnila na Pokrajinski arhiv Maribor. Začela sem s tem, da sem jih prosila za vpogled v originalno sodbo zoper Hutterja in v morebitne dokumente, ki se nanašajo na omenjenega tovarnarja, njegovega partnerja, Pocheja, in na njegovo tekstilno tovarno. Kmalu za tem sem se zavedala, da bi v arhiv morala oddati bolj specifično prošnjo. V arhivu sem nato naknadno prosila za načrte Hutterjevega bloka, dokumente o ustanavljanju Hutterjevega podjetja in gradnji njegove tovarne, prav tako sem se pozanimala za morebitne dokumente, ki bi pojasnjevali nenadno smrt Hutterjevega sina Julijana, dokumente iz časa nacionalizacije in denacionalizacije ...

V arhivu sem nato vse te dokumente poslikala, saj se mi je delo v arhivu iztekalo, zaradi začasnega zapiranja le-tega zaradi takratne situacije s covidom-19. Tako sem vseh 660 slik dokumentov pregledala doma in na podlagi le-teh s pomočjo knjižne literature sestavila raziskovalno nalogo.

Med pregledovanjem časnikov, ki so izhajali v obdobju Hutterjeve obsodbe, sem zasledila zanimiv članek, ki natančno opisuje Hutterjevo povojno obsodbo v časniku, ki ga je izdal Vestnik mariborskega okrožja. Le-tega je Maribor dobil takoj po vojni. Vestnik je informativni dnevnik za gospodarstvo, politiko in kulturo, ki je začel izhajati 24. maja 1945. Sprva je izhajal enkrat tedensko, nato trikrat, nakladno je imel okrog 17.000 izvodov. 1. januarja 1949 je

postal dnevnik, 10. septembra 1951 pa se je preimenoval v Večer.² V bolj podrobno raziskovanje s časniki se nisem spuščala, saj je bila zaradi povojnih oblasti vsebina člankov prilagojena takratnemu režimu, kar pomeni, da v časnikih načeloma nismo mogli zaslediti objektivnega mnenja.

² Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča v Mariboru, 2003

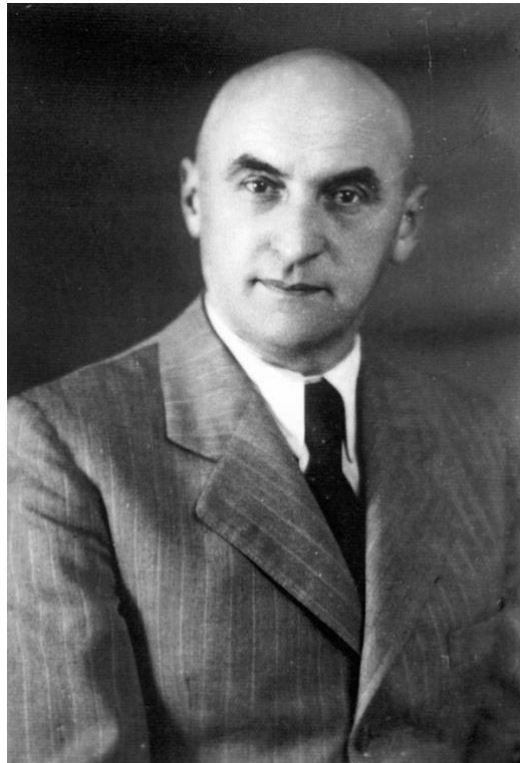
HIPOTEZE

Pred začetkom raziskovanja sem si zastavila naslednje hipoteze:

1. Javno mnenje o Josip Hutterju v obdobju po drugi svetovni vojni in v 21. stoletju je nasprotujoče.
2. Iz arhivskih virov vloga Elizabete Hutter v poslih tovarnarja ne bo opazna.
3. Na podlagi arhivskih in časopisnih virov je bil Josip Hutter podjetnik s socialnim čutom.
4. V arhivu je manj dokumentov iz obdobja druge svetovne vojne v primerjavi z obdobjem pred vojno.

ŽIVLJENJE JOSIPA HUTTERJA

Josip Hutter, kultni mariborski tekstilni tovarnar, se je rodil 19. marca 1889 v Doljni Brigi pri Kočevju. Bil je kočevski Nemeč.³ Velja za največjega industrialca v tekstilni stroki v Mariboru v letih pred drugo svetovno vojno. Po končani ljudski (osnovni) šoli, je opravil dva razreda gimnazije, nato pa še tri razrede meščanske trgovske šole.⁴

Slika 1: Josip Hutter⁵

Hutter je prvo svetovno vojno preživel na fronti na Karpatih in v Italiji, po vojni pa se je v Ljubljani zaposlil kot trgovec. V tem obdobju je spoznal svojo ženo, Slovenko, Elizabeto Hribar s katero je kasneje imel tri otroke (Julijana, Evo in Josipa ml.).⁶

V Ljubljani je dobil ponudbo za solastništvo trgovine, ki jo je kasneje zavrnil, saj je želel ustanoviti svoje podjetje.⁷

³ Ferlež, 2009, str. 13

⁴ Barbara Ajdinovič, 1999, str. 5

⁵ Ferlež, 2009, str. 6

⁶ *Josip Hutter z vidika družbene odgovornosti*, Časopis za zgodovino in narodopisje, letnik 84, številka 49

⁷ Ferlež, 2009, str. 13

Po poroki z Elizabeto in dveh letih bivanja v Ljubljani, sta se skupaj s prvim otrokom preselila v Maribor, kjer sta se prvič prijavila leta 1922. V le-tem je Hutter začel kot trgovec (imel je namreč svojo manufakturo, ki jo je ustanovil 5. 7. 1922⁸) s komisijsko trgovino, ki je bila last avstrijskega podjetja Wanzel Hofelner.⁹

Uradno, leta 1935, so se Hutterjevi vselili v Hutterjevo vilo, ki se nahaja v bližini mariborskega Mestnega parka (Badlova ulica 2 (sedaj Marčičeva 1)), pred tem pa so prebivali na različnih naslovih. Družina je živela urejeno in udobno, imela je razgibano družabno življenje (prav tako so imeli počitniško vilo na Ribnici na Pohorju), kar se je čez nekaj let, natančneje v povojnem obdobju spremenilo.¹⁰

Leta 1937 sta Josip Hutter in javni notar v Mariboru, Jaka Kogaj, vložila *Prošnjo za skrbstveno-oblastno odobrenje pogodbe o kupu in razpolaganju imovine nedl.(/)* Hutterja Julijana, Hutter Eve in Hutterja Josipa. Navedeno je namreč, da so Hutterjevi takrat še mladoletni otroci kupili nepremičnine za 1.700.000 dinarjev. Ta koristen nakup jim je omogočal, da so svojo imovino naložili na siguren in plodonosen način. Nepremičnina bi naj bila del najlepšega kompleksa stavbišč novega dela mesta Maribor. Na tem zemljišču bi naj bile tudi stavbe kot so ledenica, garaža ...¹¹ Dejstvo, da so otroci dejansko sami kupili nepremičnino, je verjetno napačno, saj je zgoraj omenjenemu dokumentu priložena *Kupna pogodba*, kjer je navedeno, da je *Delniška družba pivovarne Union* v Ljubljani 24. maja 1926 predala Hutterjevim otrokom kompleks nepremičnin med Maistrovo-Razlagovo-Prešernovo in Ciril-Methodovo ulico. V tem obdobju je bil najstarejši sin, Julijan, star samo 3 leta. Zanimivo je, da se ta prodan kompleks nahaja na območju, kjer je Hutter v tridesetih zgradil Hutterjev blok, očitno je Hutter o gradnji tega bloka razmišljal že dobro desetletje pred začetkom načrtovanja.

⁸ Kresal, 1976, str. 109

⁹ Ferlež, 2009, str. 15

¹⁰ *Josip Hutter z vidika družbene odgovornosti*, Časopis za zgodovino in narodopisje, letnik 84, številka 49

¹¹ PAM, *Okrožno sodišče Maribor*, AŠ 1065, All 126

ODNOS DO DELA IN RAZMERE DOMA

Hutter je poslovno delno sodeloval tudi s svojo ženo, ki je bila ob koncu druge svetovne vojne solastnica tekstilnega podjetja in lastnica vile ob Mestnem parku, v kateri so Hutterjevi prebivali. Sta pa oba imela tudi ločeni vlogi v družini.

V članku iz leta 1945 je navedeno, da je Elizabeta Hutter »/.../ živela s svojim možem v najlepši harmoniji in mu je bila najboljša tovarišica, s katero se je v vseh zadevah pogovarjal in posvetoval.«¹²

Slika 2: Hutter s svojo ženo Elizabeto ¹³

Njena vloga v Hutterjevem poslovnem življenju se vidi že od začetka, ko je le-ta vložil prošnjo za gradnjo tovarne. Iz raznih dokumentov dobimo občutek o dinamiki med zakoncema. Kljub temu, da je Hutter prevzel več odgovornosti nad podjetjem, se vidi, da sta oba tesno sodelovala, saj v raznih spisih govorita v dvojini oziroma jo Hutter konstantno vključuje kot enakopravno osebo (npr. »*Tovarno bova vodila...*«).¹⁴

¹² 50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže; VESTNIK Mariborskega okrožja, letnik I, številka 34

¹³ Ferlež, 2009, str. 32

¹⁴ PAM, Mestna občina Maribor 1528 – 1941, AŠ 578

Josip Hutter je veliko vlagal v svoje delo, tovarno in dejavnosti povezane z njo. Le-temu se je posvečal tudi izven običajnega, rednega delovnega časa. Hutterjeva vloga v družini je bila torej predvsem javne in poslovne narave. Večino dneva je preživel v tovarni, med dolgim delovnikom se je vrnil domov le za kosilo in kratek počitek. Do delovnega mesta, ki je bilo od domače vile kar precej oddaljeno, je Hutterja vozil njegov osebni šofer, kar kaže na udobno življenje Hutterjev pred drugo svetovno vojno.¹⁵

Za vilo in gospodinjstvo je skrbela Elizabeta Hutter, katere vloga v družini je bila prav tako delno javna, predvsem pa povezana s skrbjo za otroke, z organizacijo gospodinjstva in s stiki in nadzorom nad posli in ljudmi, ki so prihajali v hišo. Mati je skrbela za nabavljanje garderobe za družinske člane in za družabno plat družinskega življenja, saj je bila tista, ki je gojila stike s prijatelji, organizirala družinska praznovanja in skrbela celo za družinska potovanja (vila nad Ribnico na Pohorju, Gradec, Benetke, Dunaj ...). Elizabeta Hutter je bila prav tako dejavna v različnih ženskih društvih, zanimala se je za literaturo, narodno nošo in bila članica pevskega zbora.¹⁶

Hutterjevi so torej pred vojno živeli udobno in umirjeno življenje. Pogosto so se zadrževali na njihovem vikendu, kjer so poleti uživali v sprehodih in opazovanju divjadi, poleti pa se pogosto odpravili smučat. Prav tako so tudi potovali.¹⁷

*Slika 3: Hutter pred vrati svojega vikenda*¹⁸

¹⁵ Ferlež, 2009, str. 19

¹⁶ Ferlež, 2009, str. 47

¹⁷ *Josip Hutter z vidika družbene odgovornosti*, Časopis za zgodovino in narodopisje, letnik 84, številka 49

¹⁸ Ferlež, 2009, str. 80

Na Hutterjevo družino je imela velik negativen vpliv druga svetovna vojna. Družinski ustaljeni življenjski ritem se je spremenil, zaznamovali so ga odhodi prijateljev, posegi v Hutterjevo delovno avtonomijo v tovarni, pa tudi vselitve neznanih ljudi v hišo, ki je bila prvotno namenjena le Hutterjevim.¹⁹

Tik pred koncem vojne, 2. maja 1945, je umrl najstarejši sin Julijan, katerega so kasneje pokopali v Mariboru. Smrt najstarejšega sina je še danes ovita v skrivnostno tančico. Po pogovoru z Jernejo Ferlež sem izvedela, da bi naj Julijan umrl zaradi eksplozije, ki se je zgodila kot nesreča na vlaku, na katerem je potoval domov (iz Nemčije). V eksploziji je utrpel hude poškodbe katerih v Mariboru, v bolnici, ni uspel premagati. Gospa Ferlež mi je povedala, da je to zgodbo izvedela od Josipa Hutterja ml., in me opozorila, da trdnih dokazov za le-to ni.²⁰

*Slika 4: Hutter s sinom Julijanom*²¹

¹⁹ Ferlež, 2009, str. 19

²⁰ TZ 2022 – Jerneja Ferlež

²¹ Ferlež, 2009, str. 28

Prav tako sta bila zakonca Hutter ob koncu vojne obsojena zaradi razlogov, ki jih bom opisala v naslednjih poglavjih. Tako so zakoncema avgusta 1945 zaplenili skoraj vso premoženje.²² Josipa Hutterja so za kratek čas po vojni tudi zaprli. Zaporna kazen je bila pred iztekom prekinjena, kazni s prisilnim delom ni odslužil do konca, so pa mu odredili delo v delovnem taborišču, nato pa mu je bilo odrejeno delo v tekstilni tovarni v Celju. Nekateri drugi viri navajajo, da je bil nekaj časa zaposlen kot skladiščnik v Celju, nekaj mesecev pa tudi v Ljubljani.²³ Družini je bilo po zaplembi premoženja dodeljeno stanovanje v Hutterjevem bloku in nekaj nepremičnin.²⁴

Seveda so zaplenili tudi Hutterjevo vilo, katere pritličje so še pred dokončno sodbo, leta 1945, sprva zasedle službe nove države (Hutterjevi so takrat morali živeti v nadstropju vile), po zaplembi pa sta se morala Elizabeta Hutter in Josip mlajši preseliti v Hutterjev blok (oče je bil namreč takoj po vojni zaprt, Eva pa se je že pred tem odselila s prvim možem).²⁵

Slika 5: Hutterjeva vila ²⁶

²² Ferlež, 2009, str. 21

²³ *Josip Hutter z vidika družbene odgovornosti*, Časopis za zgodovino in narodopisje, letnik 84, številka 49

²⁴ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945-1969*, AŠ 240, 672 / 46

²⁵ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945-1969*, AŠ 240, 672 / 46

²⁶ Ferlež, 2009, str. 26

V petdesetih letih prejšnjega stoletja sta Josip in Elizabeta Hutter dobila dovoljenje za izselitev v Avstrijo. Posledično se je poslovna kariera Josipa Hutterja v Mariboru že po dobrih dveh desetletjih končala.²⁷

Josip mlajši je že pred staršema zapustil Maribor, saj je bil izključen iz šole in je šolanje nadaljeval v Beljaku, v Avstriji. Kasneje je zaživel na Nizozemskem kot uspešen poslovnež. Ob denacionalizaciji je blok, ki ga je podedoval po očetu prodal Mestni občini Maribor za osem milijonov tedanjih nemških mark, čeprav ga je sodni cenilec leta 1993 ocenil za približno 19 milijonov.²⁸

Zakonca Hutter sta se v tujini še nekaj časa selila in živela od skromnega premoženja, ki ga je Hutter imel v Avstriji. Zakonca sta se na koncu ustalila v Innsbrucku. Le-tam sta se jima za nekaj časa pridružila tudi otroka.²⁹

Josip Hutter je umrl v Innsbrucku 26. aprila 1963. Elizabeta Hutter je umrla 12. oktobra 1994, njena hči, Eva Roglič (rojena Hutter) pa 24. junija 2003. Josip Hutter ml. Je večino odraslih let preživel na Nizozemskem.³⁰

²⁷ Ferlež, 2009, str. 21

²⁸ *Darilo Hutterjevih dedičev mariborski občini*, Manager 13, 3. 3. 2007

²⁹ *Josip Hutter z vidika družbene odgovornosti*, Časopis za zgodovino in narodopisje, letnik 84, številka 49

³⁰ Ferlež, 2009, str. 21

JOSIP HUTTER IN DRUG - PODJETJE

Prve zametke Hutterjevega podjetja lahko zasledimo v dokumentih že leta 1922. In sicer v *Obrtnem listu* v katerem se je glasilo besedilo: »*Gosp. Josip Hutter, rojen dne 18. marca 1889 v Doljni Brigi, pristojen istotam, je dne 11. maja 1922 prijavil obrat svobodne trgovine z manufakturo na debelo, katero bo izvrševal v Mariboru, Rotovški trg hišna števil. 8, občina Maribor*«. ³¹

23. junija tega leta je Hutter vložil *Prijavo tvrdke v trgovskem registru*. V le-tej je takratni lastnik manufakture navedel, da izpolnjuje vse predpogoje vpisa v trgovski register in da bo svojo obrt izvrševal pod podjetjem *J. Hutter*, katero bo podpisoval s svojim lastnoročnim podpisom. Obratni predmet le-te se je takrat glasil: trgovina z manufakturo na debelo. Tej prijavi je dodal potrdilo, da je njegovo podjetje podvrženo obdavčevanju (eden izmed predpogojev za vpis v register). ³²

15. septembra 1924 se je pri podjetju zgodila naslednja sprememba: »*Prokura se je podelila Richardu Poche* ³³, *trgovcu v Mariboru, Rotovški trg 8*« (predlog za le-to je bil vložen že 11. februarja 1924). Iz dokumenta lahko razberemo, da je Richard Poche s to spremembo pridobil funkcijo, ki jo je kasneje imel Alojz Hutter. Tukaj lahko tudi vidimo, da sta Hutter in Poche sodelovala že leta preden je ime Hutterjevega podjetja dejansko vključevalo Pochejev delež (Hutter in drug). ³⁴

Josip in Elizabeta Hutter sta ustanovila v Mariboru javno trgovsko družbo *J. Hutter & drug*, tekstilne tvornice v Mariboru. V dokumentu, ki je omenjeno dejstvo razglašal, vloženem 8. februarja 1926, sta razglasila, da se bo družba preživljala s »*proizvajanjem in razpečavanjem tekstilnih proizvodov in zlasti bombaževe hlačevine*«. Prav tako sta se v tem zapisu razglasila za osebno zavezana družabnika podjetja. Določeno pa je bilo, da bo družbo zastopal in podpisoval Josip Hutter na način: *Jos. Hutter*. Od 10. februarja 1926 je podjetje uradno

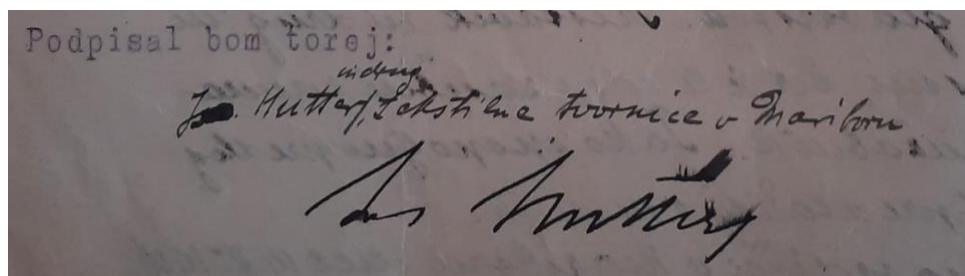
³¹ PAM, Okrožno sodišče Maribor, AŠ 1065, AII 126

³² PAM, Okrožno sodišče Maribor, AŠ 1065, AII 126

³³ Poche Richard je bil rojen leta 1881. Bil je tovarnar v Mariboru, nemške narodnosti in nemškega državljanstva.

³⁴ PAM, Okrožno sodišče Maribor, AŠ 1065, AII 126

postalo javna trgovska družba. Besedo *drug* so najverjetneje predstavljali drugi solastniki tovarne, na začetku samo Elizabeta kasneje pa tudi Richard Poche in še kasneje njegova žena Theresia.³⁵

Slika 6: Podpis Josipa Hutterja ³⁶

24. julija 1926 je bilo v Uradnem listu ljubljanske in mariborske oblasti objavljeno, da se je podjetju priključil »... javni družbenik Richard Poche, trgovec v Mariboru /.../ Firma se podpisuje tako, da postavlja eden izmed družbenikov, Josip Hutter ali Richard Poche pod njeno po komerkoli napisano ali natisnjeno besedilo svojeručno svoje ime.«.³⁷ Trgovec Poche je postal družabnik podjetja 17. junija 1926. Poche je bil pri podjetju soudeležen z nekaj manj kot polovičnim deležem. Živel je v Linzu, v Maribor pa je prihajal le občasno (po navadi je med obiski prebival v hotelu Orel, Hutterjevo vilo je le redko obiskal), saj je njegovo sodelovanje s podjetjem bilo le finančne narave. Vse posle je namreč vodil Hutter sam.³⁸

18. aprila 1929 se je besedilo podjetja spremenilo na: *J. Hutter, Prva domača tvornica klotov in svilov*. Hutter je v tistem obdobju živel v Trubarjevi ulici 5.³⁹

14. avgusta 1930 so spremenili ime podjetja na: »*J. Hutter & drug, Prva domača tvornica klotov in svilov in tvornica hlačevine v Mariboru*«. ⁴⁰

³⁵ PAM, Okrožno sodišče Maribor, AŠ 1065, AII 126

³⁶ PAM, Okrožno sodišče Maribor, AŠ 1065, AII 126

³⁷ PAM, Okrožno sodišče Maribor, AŠ 1065, AII 126

³⁸ Ferlež, 2009, str. 21

³⁹ PAM, Okrožno sodišče Maribor, AŠ 1065, AII 126

⁴⁰ PAM, Okrožno sodišče Maribor, AŠ 1065, AII 126

14. maja 1936 je bil vložen *Predlog za vpis prokure*⁴¹, podeljene Alojzu Hutterju, v *trgovinski register*. V katerem je podjetje *J. Hutter in drug* podelila prokuro svojemu uradniku, g. Alojzu Hutterju, stanujočem v Mariboru. S tem je bilo določeno: »G. Alojz Hutter bode podpisoval tvrdko *J. Hutter in drug* tako, da bode podpisoval pod od kogar koli pisano, natisnjeno ali s šampilijo odtisnjeno besedilo tvrdke svoje ime s pristavkom »pp.«⁴².

13. maja 1937 so spremenili ime podjetja na: »*J. Hutter in drug, prva domača tvornica klotov in silkov, tvornica hlačevine in prva domača tvornica konca za šivanje*«. V tem obdobju je tovarna proizvajala bombaževe tkanine, zlasti hlačevine, klote, silke in sukanec za šivanje. Spremembe oziroma širjenje imena podjetja nakazuje na širjenje same tovarne in dodajanje novih panog le-tej, posledično lahko že iz imen razberemo, kdaj se je tovarna nadgradila.⁴³

18. avgusta 1941 je bila iz podjetja poslana prošnja za spremembo imena na: *Textilwerke Hutter & Poche in Marburg*. Najverjetneje se je priimek Poche dodal v naziv podjetja zato, da je samo podjetje dobilo bolj nemški prizvok, kar je bilo seveda v interesu okupatorju. Ime podjetja je v tistem obdobju ustrezalo solastniškemu deležu. V tem obdobju je bil opis namena dejavnosti Hutterjeve tovarne najdaljši: *predilnica bombaža in rajona, tovarna sukanca, barvna tkalnica za bombažno prejo in predeno rajonsko prejo, tkalnica svile, barvanje kosov in preje, dodelava mercerizacija, ključavničarska delavnica za lastno rabo, mizarska delavnica za lastno rabo, izdelava lesenih klekljev za šivalne sukance*.⁴⁴

8. oktobra 1942 so v dopisu, ki je bilo namenjeno Komisarju za civilno pravosodje, sporočili, da je bilo podjetje ponovno registrirano (uradno vpisano v nemški državni register 3. julija istega leta) in hkrati prosili za potrditev spremembe imena Elizabete Hutter oziroma njenega naziva in sicer iz: "Betty Hutter, roj. Hribar, poslovna ženska" (nemško: "Betty Hutter geb. Hribar, Geschäftsfrau") na: "Elizabeth Hutter, žena industrialca" (nemško: "Elizabeth Hutter,

⁴¹ Prokúra je pooblastilo gospodarske družbe za opravljanje določenih pravnih poslov v zvezi s poslovanjem (ISJFR ZRC SAZU, 2022)

⁴² PAM, Okrožno sodišče Maribor, AŠ 1065, AII 126

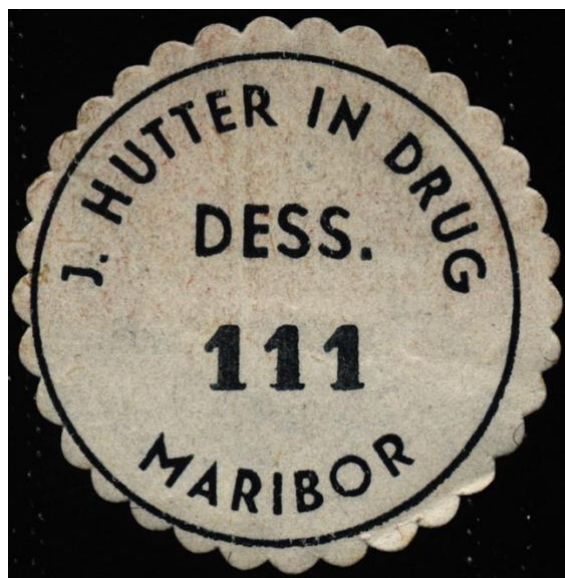
⁴³ PAM, Okrožno sodišče Maribor, AŠ 1065, AII 126

⁴⁴ PAM, Okrožno sodišče Maribor, AŠ 1065, AII 126

Industriellensgattin"). Ta sprememba kaže na vpliv okupatorja, saj je iz njenega naziva bil izbrisat dekliški priimek, ki nakazuje na njeno slovensko poreklo.⁴⁵

Pred vojno je bil Hutter udeležen pri družbeni glavnici, izgubi in dobičku podjetja s 46 %, njegova žena s 4 %, Poche pa s 50 %. Med okupacijo je bila pogodba spremenjena tako, da je Hutter bil udeležen z 2 %, Elizabeta s 48 %, Poche s 48 % in njegova žena Theresia (ki se je kot osebno odgovorna družbenica podjetja pridružila 24. maja 1942) z 2 %. To pogodbo so v času nacionalizacije razveljavili. Hutter je zdržal v svojem podjetju do osvoboditve.⁴⁶

V obdobju vojne sta zakonca Poche na podlagi nekaterih dokumentov živela v Mariboru (Burggasse 1).

Slika 7: Oznaka tekstilnega vzorca iz Hutterjevega kataloga ⁴⁷

⁴⁵ PAM, Okrožno sodišče Maribor, AŠ 1065, AII 126

⁴⁶ PAM, Mestna občina Maribor 1528 – 1941, AŠ 578

⁴⁷ Ferlež, 2009, str. 25

HUTTERJEVA TOVARNA

2. decembra 1925 sta Josip in Elizabeta Hutter vložila *Predlog za dovolitev zidanja tovarne*. V tem obdobju sta živela na Vetrinjski ulici 11. Zakonca sta želela v Melju ustanoviti tovarno za izdelovanje bombaževe hlačevine.⁴⁸

17. novembra 1925 je Hutter kupil parcelo, ki je ležala na vzhodni periferiji mesta Maribor na samem ob Dravi (Meljska cesta 60) od gospe Julijane Pen izključno z namenom, da na njej zgradi tovarno. Parcelo je tudi popolnoma izplačal.⁴⁹

Slika 8: Vhod v Hutterjevo tovarno⁵⁰

Hutter je strateško izbral produkt, ki ga je nameraval izdelovati v tovarni, prav tako pa je v spodaj navedenih dejstvih razvidno, da je situacije obravnaval iz vseh možnih zornih kotov, kar je seveda pomembna lastnost uspešnih podjetnikov. Med argumenti, zakaj bi mu gradnjo tovarne morali odobriti, je navedel, da v celi Sloveniji še ni nobene tovarne za izdelovanje bombaževe hlačevine in da je gospodarska potreba po takšni tovarni velika. Omenil je, da je

⁴⁸ PAM, *Okrožno sodišče Maribor*, AŠ 1043, 9HRA5

⁴⁹ PAM, *Mestna občina Maribor 1528 – 1941*, AŠ 578

⁵⁰ Ferlež, 2009, str. 17

hlačovina produkt, ki je precej potreben predvsem med revnejšimi sloji prebivalstva. Posledično bi ustanovitev takšne tovarne koristila ne le širokemu sloju ljudstva, ampak tudi sami državi, saj se bi s tem potreba po uvozu tega produkta močno znižala, prav tako pa bi tovarna predstavljala nova delovna mesta. Hutter je imel na začetku namen zaposliti 75 delavcev. Štiri delavce je nameraval zaposliti iz drugih držav, saj je menil, da strokovnjakov za to panogo v Sloveniji še ni. Vseeno pa je navedel, da namerava te štiri »tuje« delavce odpustiti takoj, ko se bo slovensko delavstvo dovolj podučilo o tej panogi.⁵¹

Hutterjevi načrti so bili, da bi tovarno postavil do spomladi 1926, navedel je, da namerava začeti z gradnjo le-te takoj, ko *Ministrstvo trgovine in obrti* v Beogradu odobri njuno prošnjo (tovarno sta torej nameravala zgraditi le v nekaj mesecih). Med branjem dokumentov imamo občutek, da se zakoncema z gradnjo zelo mudi. V dokumentu je še navedeno, da bosta zakonca Hutter vodila tovarno kot komanditno družbo⁵² »*Tekstilne tovarnice J. Hutter i Drug v Mariboru*«. Hutter je navedel, da bo na to tovarno obvezan s svojim premoženjem, Elizabeta pa le kot komanditistka z deležem, ki se je določil, ko se bo ta prošnja odobrila s strani ministrstva.⁵³

Slika 9: Prostori v Hutterjevi tovarni⁵⁴

⁵¹ PAM, *UGRM*, Tekstilna ulica, Načrt hiše

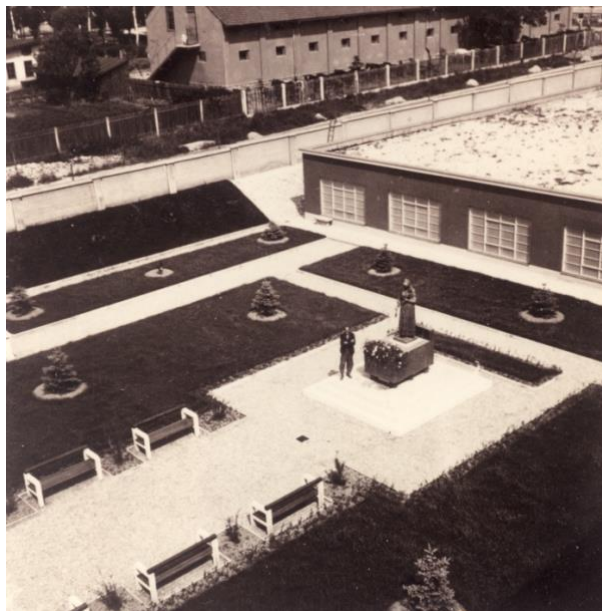
⁵² Komanditna družba (k.d.) je družba dveh ali več oseb, v kateri najmanj en družbenik odgovarja za obveznosti družbe z vsem svojim premoženjem (komplementar), najmanj en družbenik pa za obveznosti družbe ne odgovarja (komanditist) oziroma odgovarja za obveznosti družbe samo do višine svojega vložka v družbo. (Ministrstvo za javno upravo, 2022)

⁵³ PAM, *Okrožno sodišče Maribor*, AŠ 1043, 9HRA5

⁵⁴ Ferlež, 2009, str. 24

Kot že omenjeno je bila Hutterjeva tekstilna tovarna sprva tovarna hlačevine, pozneje pa je dobila še naslednje nazive: tkalnica klotov, predilnica, tovarna sukanca in tkalnica svile. Na začetku je v tovarni delalo 360 delavcev, leta 1940 pa je bilo pri njem zaposlenih kar 1600 ljudi. Osnovni kapital podjetja je znašal 3 milijone dinarjev in se je do leta 1939 zvišal na 52 milijona dinarjev, pri čemer je bilo 52 % domačega kapitala, 48 % pa avstrijskega. Hutterjeva tovarna je za drugo polovico dvajsetih let in za trideseta leta proizvajala zahtevnejše vrste blaga. To je seveda pomenilo višje stroške pri izdelavi in posledično višjo prodajno ceno. Tako si je Josip Hutter lahko privoščil plačevati svoje zaposlene precej višje kot vsi drugi proizvajalci v Mariboru.⁵⁵

Proizvodni prostori Hutterjeve tovarne so vzor industrijske arhitekture. Za le-te je značilna dobra zračnost, prostornost, razsvetljenost, prav tako pa zunanost zgradb in okolica delovnih objektov kaže na to, da je Hutter skrbel na dobro počutje svojih delavcev.⁵⁶ Glede varstva, tehnološke razvitosti in higiene je bilo Hutterjevo podjetje vodilno v Jugoslaviji.⁵⁷

*Slika 10: Pogled na dvorišče Hutterjeve tovarne*⁵⁸

⁵⁵ Kresal 1976, str. 109

⁵⁶ PAM, *Okrožno sodišče Maribor*, AŠ 1043, 9HRA5

⁵⁷ Ferlež, 2009, str. 85

⁵⁸ Ferlež, 2009, str. 23

Seveda je bila že zaradi narave dela v tovarni potrebna določena raven kvalitete. Pred gradnjo skladišča za tekstilno blago je namreč komisija, ki je gradnjo odobrila navedla določene zahteve, ki jih je morala stavba na koncu izpolnjevati. To so na primer: »Zidovje se dobro izolira proti talni vlagi /.../ vsa okna se opremijo z ventilacijskimi krili /.../ treba je preprečiti, da bi direktna svetloba motila osebe zaposlene v obratu /.../ delavni prostori morajo biti kurljivi tako, da znaša temperatura 14 do 19 °C«. ⁵⁹

Slika 11: Za stroji v tovarni ⁶⁰

11. marca 1933 je podjetje zaprosilo za podelitev stavbenega dovoljenja za zidanje enonadstropnega skladišča, ki bi naj služilo za shranjevanje bombaža, preje in drugega tekstilnega blaga. Preden so odobrili gradnjo le-tega so morali organizirati komisijski ogled, ki se je zgodil 14. marca. Zanimivo je, da je v tej komisiji moral biti prisoten tudi mestni zdravnik, kot zdravstveni izvedenec. Enonadstropno skladišče je 14. junija spremenilo svojo funkcijo; le-to so preuredili v predilnico. ⁶¹

⁵⁹ PAM, *Mestna občina Maribor 1528 – 1941*, AŠ 578

⁶⁰ Ferlež, 2009, str. 24

⁶¹ PAM, *Mestna občina Maribor 1528 – 1941*, AŠ 578

Hutterjeva tovarna je bila edina v Mariboru, ki je ves čas od izbruha druge svetovne vojne redno obratovala. To dejstvo lahko pripišemo Hutterjevi pripravljenost z zbiranjem zalog na pomanjkanje surovin zaradi vojne, na katero se je začel pripravljati že leto preden se je pomanjkanje pokazalo v vsej svoji ostrini. Seveda Hutterjevi tovarni ni bilo popolnoma prizaneseno, saj je zaradi pomanjkanja surovin pripeljalo do redukcij, zmanjševanja delovnih dni in na koncu tudi do odpuščanja delavcev.⁶²

Obrati Hutterjeve tovarne so v obdobju okupacije v celoti služili nemškemu vojnemu stroju, saj je vse svoje izdelke dobavljala nemškemu vojnemu in civilnemu gospodarstvu. Po podatkih knjig in priznanju Hutterja je približno 25 % proizvodnje prevzela nemška vojska, ostanek pa nemško civilno gospodarstvo ter nemški eksport v » /.../ *Paveličevo Hrvatsko in Nedičevo Srbijo*.«. Zraven produkcijskega aparata, ki je v roku štirih vojnih let po svojih močeh pomagal nemškemu rajhu pri njegovih zločinskih vojnih naporih, sta Hutter in Poche kot poslovodeča družabnika dala okupatorju na razpolago tudi svoje strokovne sposobnosti in delo.⁶³

Slika 12: Hutterjeva tekstilna tovarna na levem nabrežju Drave v tridesetih letih ⁶⁴

⁶² Kresal 1976, str. 193

⁶³ *50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže*; VESTNIK Mariborskega okrožja, letnik I, številka 34

⁶⁴ Ferlež, 2009, str. 8

HUTTERJEVO POSLOVANJE IZVEN SLOVENSKEGA OZEMLJA

Hutter je bil s 26 % soudeležen pri:

- manufakturni trgovini Wanzel Hofelner v Linzu,
- tekstilni tovarni Wanzel Hofelner v Groodlingu pri Salzburgu,
- stanovanjski hiši na Dunaju v I. okraju,
- manufakturni trgovini v isti hiši podjetja Wanzel Hofelner, katere lastnik je Hutterjev sodružabnik tovarnar Poche Richard, kjer je le-ta dovršil ljudsko šolo, 2. razred gimnazije in 3. razred trgovske šole.⁶⁵

Prav tako pa je posloval tudi izven Evrope, kar lahko sklepamo na podlagi dokumentov iz časa nacionalizacije, kjer je javni tožilec za mariborsko okrožje zahteval poročila glede dobroimetij Hutterjevega podjetja v Turčiji, Egiptu, Švici in Rusiji. Hutter je namreč iz Rusije nabavljal bombaž, ki pa v času vojne ni prispel do tovarne, zato mu je bilo podjetje Explorten v Moskvi po vojni dolžno. Podobna zgodba se je odvila med Hutterjevim podjetjem in podjetji v Turčiji, Egiptu in Švici.⁶⁶

⁶⁵ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945 - 1969*, AŠ 240, 672 / 46

⁶⁶ PAM, *VŠ MB*, AŠ 108, B-14249

OBDOBJE NACIONALIZACIJE

2. julija 1945 so Josipu Huttru, Richardu Pocheju in Alojzu Huttru na osnovi odloka o prehodu sovražnikovega imetja v državno svojino odvzeli naziv družabnika in prokura (le-ta naziv je imel samo Alojz Hutter) v podjetju *Tekstilna tvornica Hutter & Poche* (na neki točki med vojno, se je ime podjetja spremenilo) in zastopno pravico do le-te.⁶⁷

18. maja 1946 je bilo vpisano v trgovski register, da je podjetje, nahajajoče se v Melju, z vso opremo, orodjem, stroji, zalogami kakor tudi vse pravice le-te 13. septembra 1945 prešlo v državno last. Nov poslovodeči upravnik podjetja je postal Miroslav Šerbel, delegat ministrstva za industrijo in rudarstvo v Mariboru. Le-ta je 28. avgusta istega leta predlagal, da se ime podjetja spremeni nazaj na *J. Hutter in drug, Prva domača tvornica klotov in silkov, tvornica hlačevine in prva domača tvornica sukanca, Maribor* in da se za osebno jamčeči družabnici izbrišeta Elizabeta Hutter in Theresia Poche. Te spremembe so bile 3. septembra 1945 objavljene v Uradnem listu.⁶⁸

Premičnine in pravice Theresije Poche so bile odvzete z Odločbo izdano 29. oktobra 1945. Do zapisa te spremembe v trgovskem registru je prišlo šele eno leto kasneje, 25. novembra 1946.⁶⁹

Na začetku leta 1947 se je zgodil izbris podjetja *J. Hutter in Drug. Prva domača tvornica klotov in silkov, tvornica hlačevine in prva domača tvornica sukancev v Mariboru* po vpisu le-tega v register Državnih gospodarskih podjetij pri takratnem ministrstvu za finance FLRJ.⁷⁰

23. oktobra 1946 je namreč bila odrejena fuzija Hutterjeve tovarne in Mariborske tekstilne tvornice d.z o.z., Maribor v enotno podjetje; *Mariborska tekstilna tovarna, Maribor*. Le-ta je bila vpisana v register državnih privrednih podjetij pri Ministerstvu financ FNRJ 30. decembra 1946.⁷¹

⁶⁷ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945 - 1969*, AŠ 240, 672 / 46

⁶⁸ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945 - 1969*, AŠ 240, 672 / 46

⁶⁹ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945 - 1969*, AŠ 240, 672 / 46

⁷⁰ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945 - 1969*, AŠ 240, 672 / 46

⁷¹ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945 - 1969*, AŠ 240, 672 / 46

OBSODBA SOLASTNIKOV TVORNICE HUTTER IN DRUG

Ob koncu vojne, 7. avgusta 1945, je Vojaško sodišče mesta Maribor izdalo Sodbo. V le-tej je zapisano, kaj vse so spodaj navedeni obtoženci zakrivali v obdobju druge svetovne vojne.⁷²

»1. Hutter Josip, rojen 19. marca 1889 v Dolnji Brigi pri Kočevju, tja pristojen, stanujoč v Mariboru, Badlova ulica 1, sin Josipa in Marije, roj. Gladič, nemške narodnosti, tovarnar, poseduje imovino v vrednosti od 50 do 60.000.000 predvojnih dinarjev, nekaznovan, v priporu.

2. Hutter Elizabeta, rojena 14. novembra 1899 v Izlakah pri Zagorju, pristojna v Kočevje, stanujoča v Mariboru; Badlova ulica 1, hčer Hribarja Jakoba in Elize, roj. Brezer, slovenske narodnosti, žena tovarnarja, poseduje stanovanjsko hišo v Mariboru, Badlova ulica 1 in je udeležena 48 % pri javni trgovski družbi Hutter in drug v Mariboru, nekaznovana, v prostosti.

3. Poche Richard, tovarnar v Mariboru, nemške narodnosti, solastnik tvornice Hutter in drug, na begu (ostali osebni podatki niso znani).

4. Poche Terezija, žena tovarnarja v Mariboru, nemške narodnosti, solastnica tvrdke Hutter in drug na begu (ostali osebni podatki niso znani).«⁷³

Hutterja so obtožili za vstop v Kulturbund (kljub temu, da, po besedah Vojaškega sodišča, ni bil v gospodarski stiski in pod pritiskom okupatorja) in tega, da je: » /.../ v času okupacije našega državnega ozemlja po nemških vojnih silah v letih 1941 do 1945 kot javni družabnik in poslovodja tvrdke Hutter in drug v Mariboru ustavil tovarniške obrate navedene tvrdke s celokupno njeno proizvodnjo okupatorju na razpolago, ter tvrdko ves čas okupacije vodil in upravljal s tem pa v velikem obsegu pomagal nemškemu vojnemu gospodarstvu /.../«. Le-ta zločin je zakrivil tudi Poche, ki je bil v času okupacije član NSDAP.⁷⁴

Hutter Elizabeta in Poche Theresija sta bili obtoženi, da sta: » /.../ v času okupacije nemškega državnega ozemlja po nemških vojnih silah v Mariboru v velikem obsegu pomagali okupatorju s tem, da sta brez tozadavnega pritiska od strani okupatorja kot javni družabnici tvrdke Hutter in drug pristali na to, da se obsežni tovarniški obrat navedene tvrdke stavi v službo okupatorju

⁷² PAM, Okrajno sodišče Maribor 1945-1969, AŠ 240, 672 / 46

⁷³ PAM, Okrajno sodišče Maribor 1945-1969, AŠ 240, 672 / 46

⁷⁴ PAM, Okrajno sodišče Maribor 1945-1969, AŠ 240, 672 / 46

/.../«. Elizabeta je bila prav tako obtožena svetovanja in naklepnega zavajanja svojega moža glede vstopa v KB.⁷⁵

V Sodbi je bilo izpostavljeno, da so obtoženci lastniki enega večjih jugoslovanskih tekstilnih podjetij, zato je bilo njihovo sodelovanje z okupatorjem, toliko bolj obsodbe vredno, ker je prinašalo okupatorju glede na obseg proizvodnje v primeru z drugimi, manjšimi kolaboracionisti še posebej veliko korist.⁷⁶

Zaradi navedenega, Elizabeta ni dobila 'lažje verzije' obtožbe (ki bi sicer veljala za njo, ker je bila Slovenka), ampak je bila deležna enako resne obtožbe, kot ostali trije obtoženci (kljub temu, da je bilo njeno sodelovanje pasivne narave).⁷⁷

Prav tako je zapisano, da se obtoženci ne morejo zagovarjati s tem, da so bili k sodelovanju prisiljeni. Zapisano je, da bi se morali zavedati, da so s svojimi dejanji kršili osnovne interese naroda in države, v kateri so v bistvu svoje premoženje ustvarili.⁷⁸

V primeru obtožbe Hutterja je olajševalno vplivalo dejstvo, da je v času okupacije v več primerih denarno in tudi drugače pomagal večim družinam partizanov. Pri obtožbi zakoncev Poche je obtežilno vplivalo dejstvo, da sta pomagala okupatorju na škodo slovenskega naroda s premoženjem, ki sta si ga kot tuja državljana pridobila na slovenskih tleh in s slovensko delovno silo.⁷⁹

Hutterja so tako obsodili na 5 let odvzema svobode s prisilnim delom (Hutter je bil v priporu od 15. maja 1945 do 7. avgusta 1945, kar se mu je vštelo v pripor), skupaj z ženo pa sta bila obsojena na zaplembo celotne imovine, izgubo aktivne in pasivne volilne pravice ter na izgubo pravic opravljati z volitvami zvezane funkcije v društvenih organizacijah (za Hutterja sta zadnji dve točki veljali za pet let, za njegovo ženo pa dve leti).⁸⁰

⁷⁵ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945-1969*, AŠ 240, 672 / 46

⁷⁶ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945-1969*, AŠ 240, 672 / 46

⁷⁷ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945-1969*, AŠ 240, 672 / 46

⁷⁸ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945-1969*, AŠ 240, 672 / 46

⁷⁹ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945-1969*, AŠ 240, 672 / 46

⁸⁰ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945-1969*, AŠ 240, 672 / 46

Richard Poche je bil obsojen na deset let odvzema svobode s prisilnim delom in na zaplembo celotne imovine. Le-to so zaplenili tudi Theresiji Poche.⁸¹

Kot obrazložitev k obsodbi je bil priložen zapis, da Hutter priznava, da se je v marcu 1941 včlanil v KB ('Veleizdajniški karekter'). V Obrazložitvi je bilo zapisano: *»Ta organizacija je v zadnjih letih pred aprilom 1941 sistematično pripravljala priključitev Spodnje Štajerske k Nemčiji. V soglasju in po navodilih Grenzlandamta in drugih nacističnih oblasti v Gradcu je že pred vojno izdelala podroben načrt za nameravano deloma šolskem, gospodarskem in političnem polju, čim bo priključitev izvršena. Ta načrt se je takoj po prihodu okupatorja začel izvajati. Zlasti je Kulturbund (KB) podrobno pripravil načrte za izselitev Slovencev iz Spodnje Štajerske in je ta izselitev bila pozneje točno po načrtih izvedena. KB je tudi organiziral oboroženo formacijo 'Illegaler Sturm', ki je ob izbruhu vojne v raznih krajih, n.pr. v Ptujju prevzel do prihoda nemških čet oblast v svoje roke. Člani KB-ja in Sturm so takoj po prihodu nemške vojske natakneli nacistične znake in kljukaste križe ter služili nemški vojski kot uradno priznani vodiči, tolmači, pomočniki pri organizacijah Slovencev itd. Člani KB-ja so tako pred okupacijo kakor tudi pozneje vršili obširno pomožno delo za svoje nemške gospodarje, vse v cilju, da se izvede priključitev Spodnje Štajerske k Nemčiji in da se po okupaciji nemštvo na Spodnještajerskem čimprej in čimbolj utrdi. /.../ Zagovor obtoženca Hutterja Josipa, češ, da mu delo in cilji Kulturbunda niso bili znani, ne odgovarja resnici. V zadnjem letu pred vojno so postali Kulturbundovci spričo vojaških uspehov svojega Fuehrerja tako drzni, da svojih namenov in delovanja niso niti prikrivali. Kakor vsa ostala javnost, tako je moral tudi Hutter Josip te namene in delovanje Kulturbunda poznati. Za to je imel priliko, tako v svoji tovarni, kjer je bilo zaposleno veliko število odkritih in zagrizenih KB-jevcev, kakor tudi na prireditvah KB-ja, katerih se je dokazano udeležil in na katerih je mogel iz govorov funkcionarjev KB-ja miselnost, delo in namene KB-ja spoznati. Čim je v marcu 1941 vstopil v KB, je pristal na njegove veleizdajniške cilje ter se z njimi soglašal. Ravno njegova izjava, da se je prvotno vpisal zaradi zavzetega prigovarjanja Pocheja naj vstopi v KB, kljub temu, da je to organizacijo smatral kot državo v državi, in da je vstopil v to veleizdajniško društvo šele po dolgem oklevanju in temeljitem posvetovanju s svojo ženo in hčerko zato, da očuva svoje premoženje*

⁸¹ PAM, Okrajno sodišče Maribor 1945-1969, AŠ 240, 672 / 46

*pred Nemci, ovrže v celoti njegov zagovor, da mu veleizdajniški cilji KB-ja niso bili znani. Na podlagi izjave prvoobtoženca H. J., da se je namreč glede vstopa v KB posvetoval s svojo ženo-drugoobtoženko in da mu je ta svetovala naj vstopi v KB, pa je tudi krivda Hutter Elizabete /.../ dokazana».*⁸²

Nekoliko protivno na Hutterjevo izjavo, da se ni zavedal delovanja in ciljev KB-ja je delovala tudi izjava njegove žene na zaslišanju obtožencev 7. avgusta 1945, kjer je povedala, da se Hutter » /.../ ni strinjal z metodami okupatorja /.../ «.

⁸³

24. julija 1946 je Okrajno sodišče v Mariboru izdalo sklep o zaplembi tovarne Hutter in drug (kot celote) in Društva za starostno preskrbo delavcev tvrdke tekstilne tovarne Hutter & Poche v Mariboru, prav tako pa vso drugo premoženje, Hutterja, ki je bil takrat v zaporu in Pocheja, ki je bil takrat v begstvu. Vsa premična in nepremična imovina oseb se je prenesla v državno last oziroma je lastninsko pravico dobila Federativna Ljudska Republika Jugoslavija.⁸⁴

Od zaplembe so bili izvzeti naslednji predmeti: obleka, perilo, obutev, kuhinjske posode, ki so neizogibni za življenje. Iz zakonske spalnice so izvzeli zakonsko posteljo, rjuhe, omaro, komodo ... Iz spalnice Josipa ml. posteljo, pisalno mizo, omare, ogledalo, fotelj, klavir, sliko, svetilko, preproge, iz dnevne sobe bife, mizo, štiri stole, omaro. Izvzeli so še par predmetov iz kuhinje in otroške sobe. Te predmete so premestili v stanovanje Elizabete Hutter v Hutter bloku, ki ji je bilo dodeljeno po zavzetju imetja.⁸⁵

⁸² PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945-1969*, AŠ 240, 672 / 46

⁸³ *50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže*; VESTNIK Mariborskega okrožja, letnik I, številka 34

⁸⁴ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945-1969*, AŠ 240, 672 / 46

⁸⁵ PAM, *Okrajno sodišče Maribor 1945-1969*, AŠ 240, 672 / 46

JAVNO MNENJE

Ker me je zanimalo tudi na kakšen način so mogoče poročali o Hutterjevi obsodbi sem pobrskala tudi po časnikih. V Vestniku Mariborskega okrožja sem zasledila zanimiv članek z naslovom *50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže s podnaslovom Hutter, Ehrlich in nekaj drugih mogotcev pred vojaškim sodiščem*. V članku je bilo navedeno, da so o njegovi socialnosti in dobrosrčnosti nekateri agitatorji peli cele himne in slavospeve. Le-ti so ga postavljali kot vzor novega tipa podjetnika, ki plačuje sijajne mezde in ima odprte roke tudi za vse humanitarne ustanove. Ampak na razpravi med mariborskim vojnim sodiščem 7. avgusta 1945 se bi naj pokazale prave korenine njegove socialnosti in humanitarnosti in sicer dvoličnost ter preračunljivost, ki so se širile v vse smeri. Zapisano je bilo, da bi naj bile njegove podpore slovenskim humanitarnim ustanovam in društvom le pesek v oči narodu z namenom, da je lažje sodeloval s Kulturbundom.⁸⁶

Njegov princip bi naj bil držati popolno ravnotežje; 50 % : 50 %, vzor novega tipa podjetnika pa bi naj služil kot dokaz za nov socialni in politični red, ki ga bo uvedel nacionalsocializem in hkrati kot opij, ki bi uspaval vse nasprotnike fašizma. Hutterjeva obsodba bi naj odprla oči še zadnjim, ki so si le-te zatiskale pred njegovimi resničnimi nameni.⁸⁷

V članku je navedena Obtožnica, ki sem jo podrobno opisala že v prejšnjem poglavju. K nekaterim obtožbam, pa so zapisane določene razlage. Na obtožbo glede Hutterjevega vstopa v KB je bil zapisan komentar, da Hutter svoj vstop v omenjeno organizacijo opravičuje s tem, da je le hotel zaščititi svojo družino in imetje. Prav tako so Hutterjeve zagovore, da ni bil seznanjen z veleizdajniškim delom in cilji KB-ja zavrgli z dejstvom, da je imel v svoji tovarni na vodilnih mestih veliko znanih KB-jevcev (na primer Javureka Hansa, Vinklerja Vilija...), ki svojega političnega prepričanja in nacističnih idej pred njim kot Nemcem niso skrivali; » *Naj ob tej priliki omenimo, da je obtoženec v tovarni mirno trpel rovarjenje navedenih in številnih drugih Kulturbundovcev, dasi mu je njihovo delovanje bilo dobro znano. Jemal je te ljudi napram zavednim Slovencem celo v zaščito. Ko je npr. nacist Elsner Karl leta 1938 nesramno žalil slovenskega uslužbenca Slavca Rudolfa z besedami: "Vi slovenski tekstilci ste sami*

⁸⁶ *50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže*; VESTNIK Mariborskega okrožja, letnik I, številka 34

⁸⁷ *50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže*; VESTNIK Mariborskega okrožja, letnik I, številka 34

bedaki!”, je obtoženec Slavčevo pritožbo enostavno zavrnil, tako da je bil Slavec Rudolf v izogib nadaljnjih izzivanj in žalitev prisiljen službo zapustiti.«⁸⁸

Svoje simpatije do Nemčije in nacističnih idej bi naj Hutter že pred vojno ob raznih prilikah vidno kazal. Tako je leta 1940 ob priliki preseljevanja besarabskih Nemcev, sodeloval pri pomožni akciji KB na način, da je odobril večjemu številu svojih delavcev (Kulturbundovcev) plačan dopust in jim s tem omogočil sodelovanje pri preseljevalni akciji. Vsakemu delavcu bi naj izplačal po 1000 dinarjev na roko ter vsakemu podaril blago za hlače KB-jeve uniforme. Hutter bi naj to dejstvo delno priznaval, vendar je bilo v časopisu navedeno, da je veliko delavcev potrdilo dejstvo v celoti. Na zaslišanju se je Hutter branil z izjavo, da v preseljevanju ni videl nič hudega. Priznal je samo, da je dal delavcem dvo-tedenski dopust, o denarju in blagu pa ni vedel ničesar.⁸⁹

V članku so Hutterja obtožili udeleževanja prireditve mariborskega KB, kjer so se Nemci in nemčurji ob petju nemških nacionalnih pesmi in nacističnih propagandnih govorih navduševali za nemški rajh. Na nekem takem večeru bi naj bil Hutter deležen navdušenega priznanja navzočih veleizdajalcev, ko je za ponovitev neke nacistične pesmi prispeval 1000 dinarjev (Hutterju se to dejanje ni zdelo sporno, saj so vsi na tem 'koncertu' dajali denar za ponovitve 'dobrih' pesmi). Posledično je imel Hutter dovolj priložnosti, da je spoznal duh in prave cilje organizacije KB.⁹⁰

V članku so Hutterja označili predvsem kot špekulativnega, kar so lahko takrat opazili ob raznih prilikah. Hutter bi naj izjavil, da je po očetu Nemec, po materi pa Hrvat, sam pa se identificiral kot Slovenec. Vseeno pa se bi naj Hutter v času okupacije nemškim oblastem predstavljal kot zvest in zanesljiv Nemec. S tem si je v uradnih krogih pridobil veliko zaupanja na kar kaže osnutek predloga za sestavo mariborskega občinskega sveta, ki ga je lastnoročno napisal tedanji nemški župan Knaus in v katerem je kot predstavnik industrije (vloga občinskega svetnika) predviden sam Hutter. Na njegovo špekulantsko naravo kaže tudi dejstvo, da je štirinajst dni pred izbruhom vojne vstopil v KB, štirinajst dni pred koncem vojne,

⁸⁸ *50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže*; VESTNIK Mariborskega okrožja, letnik I, številka 34

⁸⁹ *50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže*; VESTNIK Mariborskega okrožja, letnik I, številka 34

⁹⁰ *50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže*; VESTNIK Mariborskega okrožja, letnik I, številka 34

ko je spoznal, da je Nemčija v ruševinah, pa je podpisal » /.../ RM 10.000 narodno-osvobodilnega posojila. « in s tem probal prestopiti na drugo stran.⁹¹

V članku Hutterja obtožijo tudi tega, da mu je v bistvu mar samo za sebe in da vedno stremi k temu, da z vsemi sredstvi zaščiti sebe in svoje imovinske interese. Navedeno so podkrepili z dejstvom, da je 6. oktobra 1942, ko so se na obzorju, zaradi velikih ruskih ofenziv, začeli kazati prvi znaki nemškega poraza, Hutter v špekulativnem namenu prenesel skoraj cel svoj poslovni delež (kar 48 %) na svojo ženo, Slovenko, sam pa je obdržal samo 2 %. To je najverjetneje storil zaradi tega, ker je predvideval povratek Jugoslavije in se kot Nемец bal razlastitve. Hutter je prav tako priznal, da je bila ta pogodba le navidezna.⁹²

Glede Hutterjevega vstopa v KB je bilo v članku pokomentirano, da je njegova odločitev bila še bolj kazniva v primerjavi s podobnimi odločitvami 'malih ljudi', ki so deloma iz nepoučenosti in gospodarskega pritiska zašli v KB. Hutter je bil namreč znan po svoji gospodarski moči, socialnem položaju in inteligenci, kar nakazuje na to, da je svojo odločitev zavestno sprejel, kljub temu, da je točno vedel kakšna je situacija.⁹³

V celotnem članku pa je celo en odstavek, kjer je navedeno, da kljub temu, da se noben od obtožencev ni niti trudil dokazati, da je v obdobju okupacije oviral ali sabotiral delo okupatorja; » /.../ Hutterju je sicer priznati v dobro, da je v nekaterih primerih podpiral slovenske družine ter se za Slovence od slučaja do slučaja pri nemških oblasteh zavzemal. Te kaplje pa ne morejo odtehtati morja gorja in trpljenja, ki ga je KB s svojim zločinskim delovanjem prinesel na Spodnjem Štajerskem.«. Prav tako bi naj pošiljal pakete v internacijska taborišča in finančno podpiral družine, ampak le-to je zanemarljivo v primerjavi z njegovim takratnim premoženjem.⁹⁴

Hutter se je o vstopu v KB posvetoval tudi s svojo hčerko Evo, ki mu je iz narodnostnih ozirov vstop odgovarjala. Na slišanju je Hutter priznal, da mu je žena res svetovala vstop v KB, ni ga

⁹¹ 50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže; VESTNIK Mariborskega okrožja, letnik I, številka 34

⁹² 50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže; VESTNIK Mariborskega okrožja, letnik I, številka 34

⁹³ 50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže; VESTNIK Mariborskega okrožja, letnik I, številka 34

⁹⁴ 50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže; VESTNIK Mariborskega okrožja, letnik I, številka 34

pa silila v to odločitev tako, kot ga je Poche, dodal je še, da sam ni pristaš nacistične politike. Na zaslišanju Elizabeta v dejstvu, da se je Hutter priključil KB-ju ni prepoznala nič napačnega.⁹⁵

Javni tožilec je tako na sodišču obtožil Hutterja, da je človek, ki živi samo za stroje in premoženje ter da se močno oklepa premoženja, ki si ga je nagrabil. V svojem govoru je Hutterjevo tovarno primerjal z ruskim Dnjeprostrojem, ki so ga le-ti ob okupaciji porušili, kljub temu, da ni minilo veliko časa od zaključka gradnje. Hutterju je tako bilo očitano, da se v času okupacije ni postavil proti nemškim oblastem, pa čeprav bi to pomenilo zavzetje njegove tovarne.⁹⁶

V tem poglavju sem opisala le en, obsežen članek, ki sem ga zasledila po ne preveč poglobljenem raziskovanju te vrste virov, zato želim izpostaviti, da javnega mnenja iz tistega obdobja vsekakor ne smemo enačiti z mnenjem, ki je predstavljeno v tem članku. Zanimivo, bi bilo raziskati več časnikov in zavzeti večje časovno obdobje ter zares spoznati takratno javno mnenje o tovarnarju. Prav tako pa se moramo zavedati, da je vsebina teh člankov najverjetneje zelo subjektivna, saj so v tistem obdobju takratne oblasti močno vplivale na vsebino le-teh. Tako lahko tudi pričakujemo, da člankov, kjer je Hutter predstavljen v dobri luči iz tistega obdobja zaradi takratnega režima praktično ni.

⁹⁵ *50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže*; VESTNIK Mariborskega okrožja, letnik I, številka 34

⁹⁶ *50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže*; VESTNIK Mariborskega okrožja, letnik I, številka 34

VOJNA ODŠKODNINA

Kljub obsodbi in zavzetju premoženja je Hutter prijavil vojno odškodnino.

Na PAMu sem zasledila, dokument v katerem je tovarnar, 19. septembra 1945, zahteval vojno odškodnino za Hutter blok, ki se je takrat nahajal na naslednjih uličnih številkah: Razlagova ulica 1, 3, 5, 7; Ciril Metodova ulica 4; Maistrova ulica 10, 12, 14, 16 in Prešernova ulica 11. Vojna odškodnina je znašala 9.252.000 dinarjev⁹⁷, primernost odškodnine pa je bila *utemeljena po zvedeniskem mnenju upoštevajoč v smislu predpisov cene iz leta 1941*. Stavbena vrednost Hutterjevega bloka je tako znašala 48.000.000 dinarjev, zgoraj omenjen znesek vojne odškodnine pa je bil sestavljen iz nepredvidenih stroškov (1.500.000 dinarjev) in 16,15 % stavbene vrednosti (7.752.000 dinarjev).⁹⁸

31. januarja 1946 je Hutter na *Okrajno komisijo za vojno škodo* vložil še eno prijavo vojne odškodnine, ki so jo odobrili 8. marca istega leta. V tem primeru so mu odobrili odškodnino za škodo zaradi poškodbe telesa in zdravja, ki je znašala 328.000 dinarjev.⁹⁹

V ta znesek je bila zavzeta odškodnina:

- za poškodbe zdravja in telesa:
 - Hutter je navedel, da poškodbe omenjenega izhajajo iz devetih mesecev prisilnega dela, devetih mesecev zapora v Gradcu in 17 mesečne internacije v mestu Bernau. Zahteval je 200.000 dinarjev za *bolečine* (Okrajna komisija mu je odobrila 100.000 dinarjev), 200.000 dinarjev za *stroške zdravljenja* (komisija tega ni odobrila), 200.000 dinarjev za *odišli dohodek zaradi zmanjšanja delovne sposobnosti* (odobrenih 36.000 dinarjev).
- za poškodbo človeškega dostojanstva in časti:
 - Hutter je zapisal, da so ga Nemci v zaporu mučili, zmerjali in mu izbili pet zobov
- za odvzem svobode - Hutterju so odvzeli svobodo za 35 mesecev:

⁹⁷ 9.252.000 dinarjev je približno 4.732.743 evrov. En dinar je vreden približno pol evra. (Ostermiller, 2022)

⁹⁸ PAM, VŠ MB, AŠ 108, B-14249

⁹⁹ PAM, VŠ MB, AŠ 147, 20064

- od 8. 5. 1941 do 23. 2. 1942 je opravljal prisilno delo
- od 23. 2. 1942 do 1. 11. 1942 je bil v zaporu
- od 19. 11. 1943 do 1. 4. 1945 je bil v internaciji
- Hutter je za zgoraj navedena dejstva zahteval skupno 350.000 dinarjev odškodnine, odobrili so mu samo 105.000 dinarjev
- za zlorabo delovne sile¹⁰⁰:
 - od 8. 5. 1941 do 23. 2. 1942 je Hutter opravljal prisilno delo kot mesarski pomočnik pri Marii Lankovitz (za navedeno so mu odobrili 27.000 din. odškodnine)
- za škodo zaradi pomanjkanja:
 - Hutter je navedel, da nima obleke in ne zaslužkov, saj je zaradi zgoraj omenjenih razlogov nezmožen dela (odobrili so mu 35.000 din. odškodnine od zahtevanih 120.000 din.).¹⁰¹

Prav tako je Hutter zahteval odškodnino v višini 25.000 din. zaradi odvzema harmonike, obleke, perila, čevljev in garniture mesarskih nožev in drugega mesarskega orodja.

Vlogi za vojno odškodnino je moral Hutter priložiti *Potrdilo o zdravniškem pregledu* iz katerega lahko razberemo, da je Hutter (ki je bil v času zdravniškega pregleda star samo 57 let) zaradi prisilnega dela, zapora in internacije utrpel naslednje poškodbe: *Stenosis pylori*, *Neurasthenia gravis*, živčna in telesna izčrpanost, oslabelost srca, *Rheuma ohron*, izguba večine zob. Zaradi navedenega je zdravnik ocenil, da je bil Hutter v tem času delovno nesposoben.¹⁰² Glede diagnoze moramo biti skeptični, saj bi naj zgoraj navedeno bolezen, *Stenosis pylori*, imeli samo dojenčki do šestega meseca starosti.

¹⁰⁰ V dokumentu je navedeno: O zlorabi delovne sile govorimo tedaj, ko sicer ne gre za odvzem prostosti, pač pa je posameznik s terorjem, zapeljevanjem ali na kak podoben način primoran delati za sovražnika ali njegove pomagače.

¹⁰¹ PAM, VŠ MB, AŠ 147, 20064

¹⁰² PAM, VŠ MB, AŠ 108, B-14249

HUTTERJEVA DELAVSKA KOLONIJA NA POBREŽJU

Josip Hutter je vložil veliko energije in časa v reševanje stanovanjskih problemov svojih zaposlenih. Tako je spomladi leta 1937 zgradil t. i. Hutterjevo kolonijo na Pobrežju v tedaj imenovanem »Šinter grabnu«.¹⁰³ Gre za enovito naselje dvajsetih enakih, enonadstropnih hiš z vrtovi, namenjenih štiridesetim družinam. Vsaka je bila na sredi razdeljena na dvoje, v vsakem delu pa je prebivala družina ali stanovanjska skupnost. Kolonijo je zgradilo *Društvo za starostno preskrbo delavcev tekstilne tovarne Hutter in drug v Mariboru*. Za kolonijo je bil značilen skupni vodnjak z električno črpalko in vodovodom k posameznim hišam ter mali transformator za razsvetljavo naselja.¹⁰⁴ Hiše so bile večino najete s strani članov *Društva za starostno preskrbo prebivalcev*. V njih so živeli kvalificirani delavci z relativno dobrimi plačami, saj je bila najemnina visoka. Hiše so spadale med najboljša bivalna okolja mariborskega delavstva z najbolje urejeno infrastrukturo (za primerjavo, v tistih časih je veliko mariborskih industrijskih delavcev živelo v manjših, starejših in slabše opremljenih stanovanjih, med drugimi tudi v pralnicah, kletah, na podstrešjih, v ekstremnih primerih so živeli tudi brez strehe nad glavo).¹⁰⁵

Slika 13: Proslavljanje končane gradnje Hutterjeve kolonije ¹⁰⁶

¹⁰³ Godina, 1992, str. 39

¹⁰⁴ Ferlež, 2009, str. 51

¹⁰⁵ Kržičnik, 1956, str. 103

¹⁰⁶ Ferlež, 2009, str. 50

Hutter je želel povečati število delavskih hiš v koloniji, ampak mu je izpeljavo načrtov preprečila vojna. Njegov cilj je bila namreč gradnja hiš za čim večje število delavcev njegove tekstilne tovarne.¹⁰⁷

V tej situaciji opazimo, da je Hutter deloval zelo taktično in premišljeno. Zavedal se je namreč, da so ljudje, ki imajo razmeroma ugodne bivalne razmere, ne le bolj zadovoljni, ampak tudi (zlasti, če gre za njihovo lastnino) veliko bolj odgovorni in lojalni do tovarne. Posledično pa so manj nagnjeni k revolucionarnim idejam, kar je seveda delovalo v prid delodajalca.

Hutter je skrbel, da so njegovi delavci bili ne le zadovoljni, ampak tudi motivirani in nagnjeni k urejenemu načinu življenja. To pa je dosegel s tem, da je ustanovil dve neodvisni komisiji v glavnem arhitekturno izobraženih ljudi, ki so ocenjevali urejenost in izbrali najbolj urejeno hišo. S tem je motiviral delavce, da so skrbeli za svoje bivalno okolje, prav tako pa dosegel urejenost samega naselja. Urejenost bivalnega okolja pa je prav tako podkrepila zadovoljstvo delavcev, kar nas ponovno pripelje do tega, da je Hutter delal v smeri, da bi njegovi delavci bili zadovoljni in posledično bolj zvesti tovarni. Zmagovalcu se je obetala možnost odpisa polovice dolga za hišo (mišljeno je bilo namreč, da bi delavci, ki so najeli stanovanje postopoma odplačali le-to in na koncu postali lastniki nepremičnine, ampak ta načrt je padel v vodo zaradi vojne). Ocenjevanje urejenosti hiš se je prav tako prekinilo zaradi vojne.¹⁰⁸

¹⁰⁷ PAM, *UGRM*, Tekstilna ulica, Načrt hiše

¹⁰⁸ Ferlež, 2009, str. 55

DENACIONALIZACIJA

23. novembra 1992 je bila na *Oddelek za varstvo okolja, urejanje prostora ter promet in zveze* Občine Maribor vložena zahteva o poddržavljanju poslovno stanovanjske zgradbe z dvoriščnim objektom in stavbnim zemljiščem Hutter blok Maribor (Gradišče), ki se je nahajal na Razlagovi 1, 3, 5 in 7; Prešernovi 11; Maistrovi 10, 12, 14 in 16 ter Ulici heroja Staneta¹⁰⁹ 4. Zahtevala je vrnitev premoženja v last in posest in ni uveljavljala izplačila odškodnine za zmanjšano vrednost nepremičnine od poddržavljenja (13. september 1945) do vrnitve.¹¹⁰

Zahteva je bila vložena s strani Josipa ml. in Elizabete Hutter ter Eve Roglič.

Cena Hutter bloka je v času poddržavljanja (13. septembra 1945) znašala 1.457.073.804,2 SIT. V času denacionalizacije (4. junija 1993) pa je padla na 1.306.145.108 SIT, kar pomeni, da se je cena zmanjšala za 10,36 %.¹¹¹

V Hutter bloku je 145 stanovanj, 26 garaž, poslovni prostori in skladiščni prostori ter dvoriščni objekt. V času nacionalizacije je bilo v Hutter bloku 141 stanovanj in 17 garaž (do razlike v številkah je prišlo zaradi preurejanj stanovanj (skupna velikost stanovanj je ostala nespremenjena) in dograjevanj garaž). Glede na to, da so v tistem času bila že vsa stanovanja zasedena z najemniki, se nepremičnina upravičencem ni morala vrniti v posest. Upravičenci so lahko postali samo najemodajalci.¹¹²

23. decembra 1993, so upravičenci pismeno izjavili, da umikajo pritožbeni postopek. S tem so se odrekli denacionalizaciji Hutter bloka in le-tega predali v popolno in nepreklicno last Občini Maribor v zameno za osem milijonov nemških mark. V tem obdobju so namreč vsi že kar nekaj časa živeli v Avstriji.¹¹³

¹⁰⁹ V vseh starejših dokumentih je navedeno, da se Hutter blok med naštetimi nahaja na ulici Cirila Metoda, ki se danes imenuje Ulica heroja Staneta.

¹¹⁰ PAM, *Javno pravobranilstvo*, AŠ 311, N 181/93

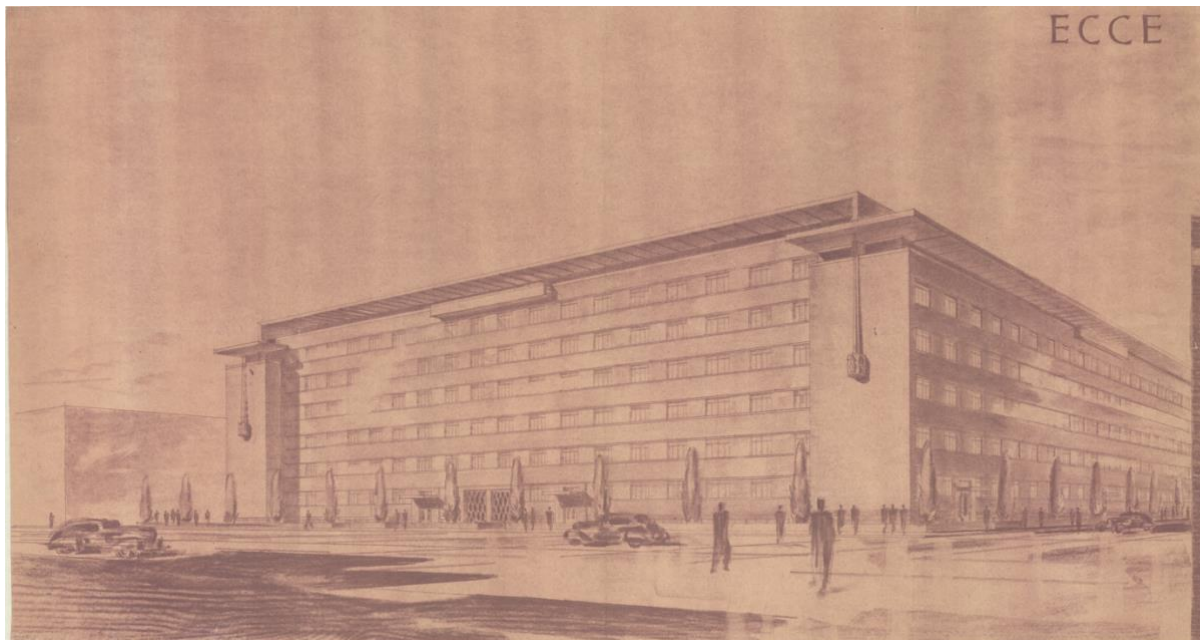
¹¹¹ PAM, *Javno pravobranilstvo*, AŠ 311, N 181/93

¹¹² PAM, *Javno pravobranilstvo*, AŠ 311, N 181/93

¹¹³ PAM, *Javno pravobranilstvo*, AŠ 311, N 181/93

Družina Hutter je to pogodbo sklenila zato, da je zagotovila dosedanjim najemnikom stanovanj možnost nakupa stanovanj oziroma prostorov v katerih so živeli (le-to so morali sicer opraviti v 30-ih dneh od podpisa pogodbe) in da so Občini Maribor omogočili razpolaganje z nestanovanjskimi površinami v objektu, ki funkcionalno niso bila povezana s stanovanji z namenom, da bodo te površine izpostavljene z novim točkovanjem stanovanj. Občina Maribor je morala odplačati omenjen znesek v štirih obrokih (zadnji obrok, ki bi se naj izplačal v roku dveh let po podpisu pogodbe, je znašal en milijon nemških mark).¹¹⁴

Mogoče dejstvo, ki dokazuje, da Josip Hutter ni bil edini v družini, ki je čutil neko družbeno odgovornost do ljudi; v pogodbi je navedeno: *»Kupec ni dolžan plačati zadnjega obroka kupnine v višini toolarske protivrednosti 1.000.000 DEM, če v roku dveh let po podpisu te pogodbe v skladu z Urbanističnim planom mesta obnovi fasado stanovanjskega kompleksa navedenega v I. tč. te pogodbe (Hutter blok)«*¹¹⁵. Odstavek kaže na družbeno odgovornost družine Hutter in na to, da so le-ti še vedno nekako poskrbeli za dobrobit stanovalcev.

Slika 14: Skica Hutterjevega bloka¹¹⁶

¹¹⁴ PAM, *Javno pravobranilstvo*, AŠ 311, N 181/93

¹¹⁵ PAM, *Javno pravobranilstvo*, AŠ 311, N 181/93

¹¹⁶ PAM, *Javno pravobranilstvo*, AŠ 311, N 181/93

UGOTOVITVE IN HIPOTEZE

Pred raziskovanjem sem si zastavila štiri hipoteze. Le-te bom v nadaljevanju analizirala.

Prvo hipotezo, *javno mnenje o Josip Hutterju v obdobju po drugi svetovni vojni in v 21. stoletju je nasprotujoče*, sem potrdila. Hutterja so za uspešnega podjetnika s socialnim čutom za ljudi in delavce prepoznali že v letih, ko je sam vodil tekstilno tovarno v Mariboru. To mnenje se je, kot sem v prejšnjih poglavjih že opisala, po vojni spremenilo, kar lahko opazimo že po vsebini dokumentov, ki so shranjeni v arhivu, hkrati pa tudi po subjektivnosti le-teh. Dokumente, ki sem jih pregledala in so izšli pred vojno so bili izrazito objektivni, kar je seveda pričakovano, glede na to, da gre za uradne zapise. Pri branju dokumentov iz obdobja obsodbe, od leta 1945 naprej, pa sem (čeprav so vseeno bili v večini objektivni), zasledila vedno več negativnega mnenja. Prav tako sem le-to opazila v časniku. Med branjem sodobne literature pa sem najpogosteje zasledila pozitivno mnenje o opisanem industrialcu, oziroma dokumenta, ki bi Hutterja prikazoval kot preračunljivega podjetnika nisem uspela zaslediti.

Drugo hipotezo, *iz arhivskih virov vloga Elizabete Hutter v poslih tovarnarja ne bo opazna*, sem zavrgla. Vloga Hutterjeve žene je bila opazna že od samega začetka. Dokument, kjer sta na primer ustanovila podjetje oziroma sta dala prošnjo za odobritev le-tega je v celoti zapisan v dvojini. Iz tega lahko razberemo, da sta res delovala kot partnerja in da čeprav pri vodenju podjetja nista bila enakovredna, je bila vloga Elizabete nezanemarljiva. To trditev podpira tudi literatura, še posebej knjiga Jerneje Ferlež, ki je med drugim bila napisana tudi na podlagi ustnih virov, kot so na primer Josip Hutter ml., ki je sodelovanje svojih staršev spremljal večino Hutterjeve kariere v Mariboru.

Tretjo hipotezo, *na podlagi arhivskih in časopisnih virov je bil Josip Hutter podjetnik s socialnim čutom*, sem le delno potrdila. Res je, da bi vse Hutterjeve poteze, ki ga danes predstavljajo kot družbeno odgovornega podjetnika lahko vzeli tudi na preračunljiv in špekulativen način, ki jih je izvedel zaradi tega, ker se je zavedal, da mu bo na dolgi rok to doprineslo večji dobiček. Ne glede na to, pod kakšnim motivom je Hutter deloval, pa so rezultati njegovih dejanj bili zadovoljni delavci, kar pomeni, da je bil družbeno odgovoren človek. To še vedno ne dokaže, da je bil Hutter podjetnik s socialnim čutom. Vseeno pa je iz arhivskih virov, torej nekih

uradnih dokumentov, to težko razbrati. Na podlagi arhivskih virov sem opazila, da je bilo Hutterju mar za delavce, na podlagi časopisnih virov, pa hipoteze ne morem ne potrdit in ne zavreč, saj sem le-tem namenila premalo pozornosti, oziroma se v raziskovanje s časniki nisem poglobila.

Četrto hipotezo, *v arhivu je manj dokumentov iz obdobja druge svetovne vojne v primerjavi z obdobjem pred vojno*, sem prav tako potrdila. Iz obdobja druge svetovne vojne oziroma iz obdobja okupacije je bilo v arhivskih mapah dosti manj dokumentov. Od 660-ih slik dokumentov je bilo iz obdobja okupacije le kakšnih 50 slik. Najverjetneje so se ti dokumenti shranili v drugih ustanovah, ali pa so bili uničeni.

ZAKLJUČEK

Cilj moje raziskovalne naloge je bil spoznati Josipa Hutterja predvsem iz vidika industrialca in podjetnika ter si podrobneje ogledati ustanovitev njegovega podjetja. Prav tako pa sem želela izkusiti raziskovanje s pomočjo arhivskih virov. Menim, da sem svoja cilja tudi dosegla.

Ko sem se lotila raziskovanja, se nisem zavedala količine arhivskih virov, zato sem se med procesom pisanja odločila omejiti vsebino o Hutterjevem podjetju in tovarni predvsem na obdobje od ustanovitve le-teh do začetka druge svetovne vojne. Podrobneje pa sem vseeno predelala obdobje Hutterjeve obsodbe in obdobje denacionalizacije.

Glede na to, da sem raziskovala z arhivskimi viri, sem se zavedala, da bom zasledila predvsem objektivne podatke. Posledično sem le-te jemala tudi za bolj verodostojne. Tako na podlagi teh virov menim, da Josip Hutter ni bil hladen 'špekulant', prav tako pa sem mnenja, da je tovarnar zares čutil neko odgovornost do Slovencev. V arhivu sem namreč zasledila dokument, ki je bil napisan ob ustanovitvi firmi, v katerem Hutter navaja, da bodo v njegovem podjetju zaposleni samo Slovenci, oziroma da bo na začetku zaposlil štiri kvalificirane delavce iz tujine, ki bi znanje predali slovenski delovni sili. Hutter je s tem pokazal pripadnost Sloveniji in predvsem družbeno odgovornost, kar naredi obsodbo po vojni še bolj absurdno. Kljub temu pa dejstva, ki so navedena v članku, ki sem ga prej opisala niso povsem zanemarljiva. Razumeti pa moremo, da se je prava slika določenih stvari v tem nestabilnem obdobju velikokrat zabrisala. Ljudje so po vojni bili čisto čustveno nabiti, zato so izjave kot na primer: *»V času najtežje borbe slovenskega naroda za goli obstanek so obtoženci (zakonca Hutter in zakonca Poche) stali na strani okupatorja, sodelovali z njim in mu s svojim delom in premoženjem pomagali. V času, ko so tisoči in tisoči naših bratov in sester žrtvovali svoja življenja v borbi za svobodo našega naroda, prenašali najtežje muke v nemških ječah in mučilnicah ter taboriščih, so obtoženci postavili svoje, na slovenskih tleh in s slovenskimi žulji pridobljeno veliko premoženje v službo okupatorja in ga s tem podprli v njegovi zločinski proti slovenskemu narodu.«¹¹⁷*, do neke mere pretirane. Prav tako bi podatke iz članka bilo pametno preveriti, ampak le-to je danes žal težko izvedljivo.

¹¹⁷ 50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže; VESTNIK Mariborskega okrožja, letnik I, številka 34

Hutterja zraven navedenega obdajajo tudi številne 'legende' oziroma govorice, ki jih do danes še nismo čisto razrešili. Ena izmed teh se navezuje na bloke marmorja, ki jih je Hutter nameraval uporabiti za fasado Hutter bloka. Le-te je zavzela država v obdobju nacionalizacije. Obstajajo različne teorije o današnji lokaciji teh blokov marmorja (ena izmed teh je na primer železniška postaja), fasada Hutter bloka pa zaradi navedenega še vedno ni čisto dokončana. Menim, da bi bila to zanimiva ideja za nadaljnje razvijanje te raziskovalne naloge.

DRUŽBENA ODGOVORNOST

Javno mnenje o Josipu Hutterju se je skozi čas zelo spreminjalo. Sprva je bil deležen hvalnic glede svojega odličnega posluha do delavcev in vodenja tovarne. Med vojno bi naj bil v dobrih odnosih z okupatorjem, po vojni pa se je odnos do njega s strani oblasti in ljudstva popolnoma spremenil. Danes o njem ponovno pišemo kot o velikem industrialcu in družbeno odgovornem podjetniku, čeprav se ga je prijel naziv nekakšne kontroverzne osebe.

Upam, da bom s svojo nalogo pripomogla k razumevanju Josipa Hutterja. Le-ta je namreč še danes zelo aktualen, saj je, na primer, trenutno v pripravi roman o Hutterju, ki ga piše Primož Premzl, prav tako pa je zanimiva tudi Hutterjeva tovarna, saj se ta del mesta Maribor trenutno v revitalizaciji.

SEZNAM VIROV

Knjižni viri:

- Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča v Mariboru. (2003). *Studia Historica Slovenica – Maribor skozi II*. Maribor: Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča v Mariboru.č
- Ferlež, J. (2009). *Josip Hutter in bivalna kultura Maribora*. Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl.
- Barbara Ajdinovič, U. M. (1999). *Josip Hutter – osebnost in podjetnik*. Maribor: Raziskovalna naloga srednješolcev.
- Kresal, F. (1976). *Tekstilna industrija v Sloveniji*. Ljubljana.
- Breže, B. (2013). *Josip Hutter z vidika družbene odgovornosti*. Časopis za zgodovino in narodopisje. Maribor.
- Godina, M. (1992). *Iz Mariborskih predmestij/O življenju in kulturi mariborskih delavcev v letih 1919 do 1941*. Maribor.
- Kržičnik, E. (1956). *Gospodarski razvoj Maribora/Gradiva k zgodovini industrializacije mesta Maribora*. Maribor.

Elektronski viri:

- International Organization for Standardization. (17. 4. 2022). *ISO 26000*. Pridobljeno iz ISO: <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html>
- ISJFR ZRC SAZU. (28. 2. 2022). *Prokúra*. Pridobljeno iz Frana: <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/4522060/prokura?View=1&Query=prokura>
- Ministrstvo za javno upravo. (28. 2. 2022) *Komanditna družba*. Pridobljeno iz SPOT – Slovenska poslovna točka: <https://spot.gov.si/sl teme/komanditna-druzba/>
- Ostermiller, S. (1. 3. 2022). *Euro (EUR) in Jugoslovanski dinar (YUM) Menjalni tečaj*. Pridobljeno od CoinMill.com – Pretvornik valut: https://sl.coinmill.com/EUR_YUM.html#YUM=9252000

Arhivski viri:

- PAM, Pokrajinski arhiv Maribor, *Okrožno sodišče Maribor*, AŠ 1065, AII 126

- PAM, Pokrajinski arhiv Maribor, *Mestna občina Maribor 1528 – 1941*, AŠ 578
- PAM, Pokrajinski arhiv Maribor, *Okrajno sodišče Maribor 1945 - 1969*, AŠ 240, 672 / 46
- PAM, Pokrajinski arhiv Maribor, *Okrožno sodišče Maribor*, AŠ 1043, 9HRA5
- PAM, Pokrajinski arhiv Maribor, *VŠ MB*, AŠ 108, B-14249
- PAM, Pokrajinski arhiv Maribor, *VŠ MB*, AŠ 147, 20064
- PAM, Pokrajinski arhiv Maribor, *UGRM*, Tekstilna ulica, Načrt hiše
- PAM, Pokrajinski arhiv Maribor, *Javno pravobranilstvo*, AŠ 311, N 181/93

Časopisi:

- VESTNIK Mariborskega okrožja. (8. 8. 1945) *50 % Nemca in 50 % Slovenca, kakor bolje kaže*. VESTNIK Mariborskega okrožja.
- Ksenija Gerovac. (3. 3. 2007). *Darilo Hutterjevih dedičev mariborski občini*. Manager 13.

Ustni vir:

- Jerneja Ferlež, 1968